

Justitiedepartementet, L5
103 33 Stockholm

Yttrande över promemorian Ett särskilt tortyrbrott?(Ds 2015:42)

Tingsrätten har anmodats att yttra sig över rubricerade departementspromemoria.

Tingsrätten ansluter sig till utredningens bedömning att tortyr bör kriminaliseras som ett särskilt brott. De argument som talar mot detta (s. 180ff i promemorian) väger lätt i förhållande till de argument som talar för en särskild kriminalisering (s. 174ff). Genom en särskild kriminalisering markeras från lagstiftarens sida att tortyr utgör mycket allvarlig brottslighet som bör prioriteras i det arbete som utförs av svensk polis och åklagarmyndighet. Inte minst viktigt är att en sådan särskild kriminalisering kan förväntas underlätta internationellt rättsligt samarbete.

Tingsrätten delar också utredningens uppfattning att kriminaliseringen bör ske genom införande av en särskild lag om straff för tortyrbrott. Flera skäl talar för det, bl.a. de särskilda bestämmelser om utvidgat gärningsmannaskap och kontrollansvar som bör finnas med och som är ett väsentligt och viktigt inslag i lagstiftningen.

Tingsrätten delar vidare utredningens uppfattning att svenska domstolar får och bör ges behörighet att döma över tortyrbrott oavsett var brottet har begåtts och oavsett gärningsmannens eller målsägandens nationalitet (universell jurisdiktion). Det kan noteras att den nuvarande svenska lagstiftningen i viss mån begränsar möjligheten att lagföra brott enligt den passiva personalitetsprincipen, dvs. brott som begåtts utom riket mot en svensk medborgare eller en person med hemvist i Sverige.

Tingsrätten delar slutligen utredningens bedömning att tortyrbrottet bör undantas från bestämmelserna om preskription.

I det följande lämnar tingsrätten några synpunkter på förslaget till lagstiftning.

1 §

I lagtexten anges att straff kan utdömas för tortyrbrott bl.a. om en gärning begåtts i syfte att hota eller tvinga (punkt 3). Den språkliga utformningen i denna del är enligt tingsrättens uppfattning inte helt lyckad och betydelsen inte helt klar, framför allt är det konstigt att tala om en gärning som begås i syfte att hota. Formuleringen är uppenbarligen hämtad från den svenska översättningen av 1984 års tortyrkonvention, där den engelska ursprungstexten talar om gärningar som begås ”for such purposes as *intimidating or coercing* him or a third person ...”. Den faktiska innebörden av detta är väl typiskt sett att man vill bestraffa gärningar som begås för att skrämja eller förnedra brottsoffret och på så sätt hindra denne att utöva viss verksamhet. Trots detta påpekande är det kanske ändå av värde att man i lagtexten inte avviker från den officiella översättningen, men saken bör belysas i författningskommentaren och det bör där klargöras att det inte finns någon omedelbar koppling till de svenska brotten olaga hot och olaga tvång.

Utredaren har gjort bedömningen (s. 208) att det inte finns anledning att i lagtexten göra ett undantag för smärta eller lidande som uppkommer enbart genom eller är förknippade med lagenliga sanktioner (artikel 1 i konventionen). Tingsrätten delar inte den bedömningen, utan anser att ett sådant undantag bör göras. Den som exempelvis döms till ett långvarigt fängelsestraff, med allt vad det innebär, kan nog hävda att han eller hon därigenom utsätts för ett svårt lidande och att straffet utdömts för en gärning som personen har begått (punkt 2 i lagtexten).

Utredaren har gjort bedömningen att även personer som anlitats av en offentlig tjänsteman, t.ex. en anställd vid ett privat säkerhetsbolag, ska kunna hållas ansvarig för tortyrbrott. Tingsrätten delar den bedömningen, men ifrågasätter om lagtextens utformning medger detta. En tänkbar utformning av lagtexten i den delen är: *För tortyrbrott döms den offentliga tjänsteman eller annan som handlar som företrädare för det allmänna, eller den som handlar på uppdrag av en sådan person, och som tillfogar någon allvarlig smärta eller svårt lidande*

Tingsrätten ansluter sig till utredarens överväganden rörande straffskalan för tortyrbrott (avsnitt 10.4). Genom att minimistraffet sätts

till fängelse fyra år markeras brottets allvar och inskräps att även mindre allvarligt våld eller annat agerande kan vara att bedöma som tortyrbrott.

2 §

Tingsrätten delar utredarens bedömning att det i lagen bör finnas särskilda bestämmelser om överordnades ansvar. Det är i detta sammanhang särskilt angeläget att ansvaret för överordnade tydliggörs och detta bör regleras särskilt. Det är inte heller, som utredaren också är inne på, säkert att garantläraren eller de svenska medverkansbestämmelserna är tillräckliga för att man ska kunna bestraffa sådana gärningar som avses på ett adekvat sätt.

I förslaget till lagtext talas om underlydande som står under den överordnades *effektiva myndighet och kontroll*. En reglering som tydliggör att den underlydande ska stå under den överordnades effektiva kontroll är nödvändig, men vad som avses med att den underlydande dessutom ska stå under effektiv myndighet är oklart. Måhända är det en bättre formulering att ange att den underlydande ska stå under den överordnades *myndighet och effektiva kontroll*.

3 §

I förslaget finns dels en reglering av det subjektiva rekvisitet (uppåt eller grov oaktsamhet), dels en begränsning som för straffansvar kräver att den överordnade borde ha förutsett och hade kunnat förhindra den underlydandes brott. Det framstår då som något oklart vad det innebär att av oaktsamhet underlåta att utöva kontroll, men tingsrätten kan samtidigt konstatera att motsvarande reglering finns i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Övrigt

Utredaren har gjort bedömningen att det inte behövs någon särskild bestämmelse som tar sikte på frågan om ansvarsfrihet för gärningar som har begåtts på *order av en överordnad tjänsteman* eller offentlig myndighet. Tingsrätten har ingen invändning mot detta, men vill påpeka att 24 kap. brottsbalken är generellt tillämplig i svensk straffrätt och att det skulle kunna uppstå situationer då en domstol har att bedöma frågan om ansvar, och inte minst straffvärdebedömning, för gärningar som någon begått under hot eller tvång från överordnad.

I artikel 14 i 1984 års tortyrkonvention finns bestämmelser om *upprättelse och gottgörelse för brottsoffer* eller anhöriga till brottsoffer som avlidit. Tingsrätten vill här poängtera att det är angeläget att domstolarna vid sin bedömning på ett adekvat och rimligt sätt kan kompensera offer för tortyr och deras anhöriga. Vem som är att betrakta som målsägande vid ett tortyrbrott kräver sin särskilda bedömning, särskilt i fall då någon utsatts för lidande genom att bevittna övergrepp mot anhöriga (se s 141 i promemorian). Det kan också vara lämpligt, som sker vid exempelvis våldtäktsbrott, att man arbetar med schabloner för ersättning för sveda och värk, så att psykiskt lidande för den som utsatts för tortyr kan presumeras. Tingsrätten anser dock inte att detta kräver lagstiftningsåtgärder, utan den nödvändiga rättsutvecklingen kan ske i praxis.

Detta yttrande har beslutats av lagmannen Göran Lundahl, chefsrådmännen Thed Adelswärd och Nils Petter Ekdahl (föredragande) samt rådmannen Mikael Petersson.

Göran Lundahl

Nils Petter Ekdahl